

A TERMÉSZETVÉDELEM
ÉS A TERMÉSZETI EMLÉKEK
FENTARTÁSÁNAK KÉRDÉSÉHEZ.

IRTA

KAÁN KÁROLY

FŐERDŐTANÁCSOS

BUDAPEST

PALLAS RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMDÁJA

1914.

A m. kir. földmívelésügyi minister kiadványai:

Kaphatók a m. kir. földmívelésügyi ministeriumban. Lelkészeknek, tanítóknak és községi jegyzőknek — a meddig a készlet tart — ingyen küldetik meg, ha ezen kérelmükkel egyszerű levélben vagy levelezőlapon a m. kir. földmívelésügyi ministerium könyvtárához fordulnak.

A dinnyetermesztés.

A «Méhtenyésztés» vezérfonala.

Alapszabályminta a pinczeszövetkezetek részére.

Az új hortörvény kis kátéja.

Borhamisításnak és hamisított bor forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló 1908: XLVII. t.-cz. s annak végrehajtása.

Előzetes tájékoztató a lóherepusztító apionczok irtására.

Előzetes tájékoztató a gyümölcsfa-karbolineum kertgazdasági alkalmazásáról.

Fatenyésztés.

Figyelmeztetés a Dél-Amerikából behurezott rizszsizsik tárgyában.

Kereskedelmi szerződésünk Szerbiával.

Madárvédelem a kertben.

Mesterséges fészekodvak alkalmazása.

Rövid útmutató a fekete tücsök irtására.

Rövid útmutató a réti gyapjas pille ellen való védekezésre.

Rövid útmutató a fekete buzalégy ellen való védekezésben.

Rövid útmutató a firkálóbogár irtására.

Rövid útmutató a hamvas vinczellérbogár irtására.

Rövid útmutató a kendermagbogár irtására.

Rövid útmutató a csalogató vetések alkalmazására és a hesszeni légy ellen való védekezésre.

Rövid útmutató a gabonafutrinka ellen való védekezésre.

Rövid útmutató a mezei egerek irtására.

Rövid útmutató a sörárpa termesztésére.

Rövid útmutató a szalmadarázs irtására.

Rövid útmutató a szőlőmolynek a szőlő virágzása előtt való irtására.

Rövid útmutató a répbarkók irtására.

Rövid útmutató a kukoriczamoly ellen való védekezésre.

Rövid útmutató az óvanyag ellen való védekezésre.

Rövid útmutató a csikoshátú buzalégy irtására.

Tanácsok gépek vásárlásánál.

Természeti emlékek védelme.

Törvényjavaslat a telepítésről.

Útmutató a ragadós száj- és körömfájás elleni védekezésre.

Útmutató a cserebogár irtására.

Útmutató a rügyfuró bogarak irtására.

Útmutató a gyümölcsfák kártékony hernyóinak irtására.

Útmutató a drótféreg ellen való védekezésre.

Útmutató a fenyőgubaestetű irtására.

Útmutató a gabonaszizsik irtására.

Útmutató a szizsikes borsó és lencse fertőtlenítésére.

Útmutató a szőlőoltványok előhajtással való előállítására.

Útmutató a szőlőoltvány-iskoláknak kártékony rovaroktól való megvédésére.

Útmutató az almamoly irtására.

Útmutató erdei faesemeték nevelésére és az azokkal való bánásra.

Útmutató a cukor- és takarmányrépát pusztító bogarak irtására.

Útmutató a darazsak irtására.

Útmutató a honvédbogár ellen való védekezésre.

Útmutató a paizstetvek irtására.

Útmutató a lótetű ellen való védekezésre.

Útmutató a veresnyaku árpabogár irtására.

Útmutató a mezei poezkoknak foszforpillulákkal való irtására.

Útmutató a fontosabb rovarirtó anyagok alkalmazására.

Útmutató a vetési bagolypille irtására.

Útmutató a káposztapillangó hernyóinak irtására.

Útmutató a vértetű keresésére és irtására.

Útmutató a különféle szőlőmolyok s a szőlőiloncza irtására.

Vezérfonal a filloxerás szőlőknek szénkéneggel való gyérítésére.

*Kaphatók Nagel Ottó bizományos könyvkereskedőnél (Budapest, VIII., Múzeum-
körút 2. szám) és minden nagyobb vidéki könyvkereskedő utján.*

Magyar nyelvű kiadványok:

A gyümölcsfák és szőlők kártevő rovarai. Ára 1 kor.

Állatok, állati nyerstermények és ragályfogó tárgyak forgalmára vonatkozó rendeletek magyarázata. Ára 1 kor.

A kis kertész. Ára 1 kor.

A madarak hasznáról és káráról. Ára 1 korona.

A patkolástan. Ára 1 kor.

A tagosítás. Ára 1 kor.

A világ gabonatermése 1912-ben. Ára 1 kor.

Az új bortörvény kis kátéja. Ára 20 fillér.

Borhamisításnak és hamisított bor forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló 1908: XLVII. t.-cz. s annak végrehajtása. Ára 50 fillér.

Bosznia és Hercegovina mezőgazd. Ára 1 kor.

Duna és mellékfolyói mentén feltárt kőfejtőtelepek leírása. Ára 2 kor. 50 fill.

Dunavölgy térképe. Ára 6 kor.

Édesvízi halászat és halgazdaság. Ára 1 kor.

Egészségi tanácsadó. Ára 60 fillér.

Fatenyésztés. VII-ik kiadás. Ára 1 kor.

Gazdaczintár. Ára 30 kor.

Gazdasági munkás- és eselédlakások. Ára 10 kor.
Gazdasági tudósítók évkönyve. 1913. és 1914.
Ára 1 kor.

Gyümölcsfák kártékony hernyói irtása. Ára 20 fillér.

Három év Magyarország mezőgazd. politikájában. Ára 1 korona.

Hitelszövetkezetekről. Ára 40 fill.

Húspárolók és desinfektorok. Ára 20 fillér.

Közgazdasági tanulmányok. Ára 3 kor.

Legújabb állami telepítések Magyarországon. Ára 2 kor.

Magas-Tátra turista térképe. Ára vászonra huzva 1 korona 30 fillér, egyszerű kiadásban 60 fillér.

Magyarország gyomnövényei. Ára 3 korona.

Magyar földmivelésügyi közigazgatás. Ára 2 kor.

Magyar pomológia (magyar és francia nyelven). I., II., III., IV. és V. füzet. Ára egyenként 3 kor.

Mezőgazdasági termények hamisítása. Ára 60 fillér.

Mezőgazdasági vezérfonál néptanítók részére. Ára 2 korona.

Mezőgazdasági statisztika. I. kötet ára 20 kor., II. kötet ára 30 kor., III. kötet ára 4 kor., IV. kötet ára 10 kor., V. kötet ára 8 kor.

Nemes fűz termelése. Ára 60 fill.

Nemzetközi madárvédelem. Ára 1 kor.

Peronospora elleni védekezésről. Ára 30 fillér.

Pisztrángtenyésztés. Ára 30 fillér.

Szőlészeti kísérleti állomás közleményei. II. köt. Ára 6 korona.

Természeti emlékek védelme. Ára 50 fillér.

Tagosítási törvénytervezet. Ára 2 kor.

Tehenek tögygümőkórja. Ára 50 fillér.

Termesszüink gyümölcsöt. Ára 40 fillér.

Törvényjavaslat a mezőgazdasági kamarákról. Ára 20 fillér.

Törvényjavaslat a telepítésről. Ára 1 kor.

Útmutatás a komlót pusztító állatok irtására. Ára 40 fillér.

Vízitársulatokra vonatkozó statisztikai adatok. Ára 1 kor.

Német nyelvű kiadványok:

Jahresbericht über das Veterinärwesen in Ungarn 1896., 1898., 1899., 1900., 1901., 1902. Ára kötetenkint 2 korona.

Ueber die Kellereigenossenschaften. Ára 40 fillér.

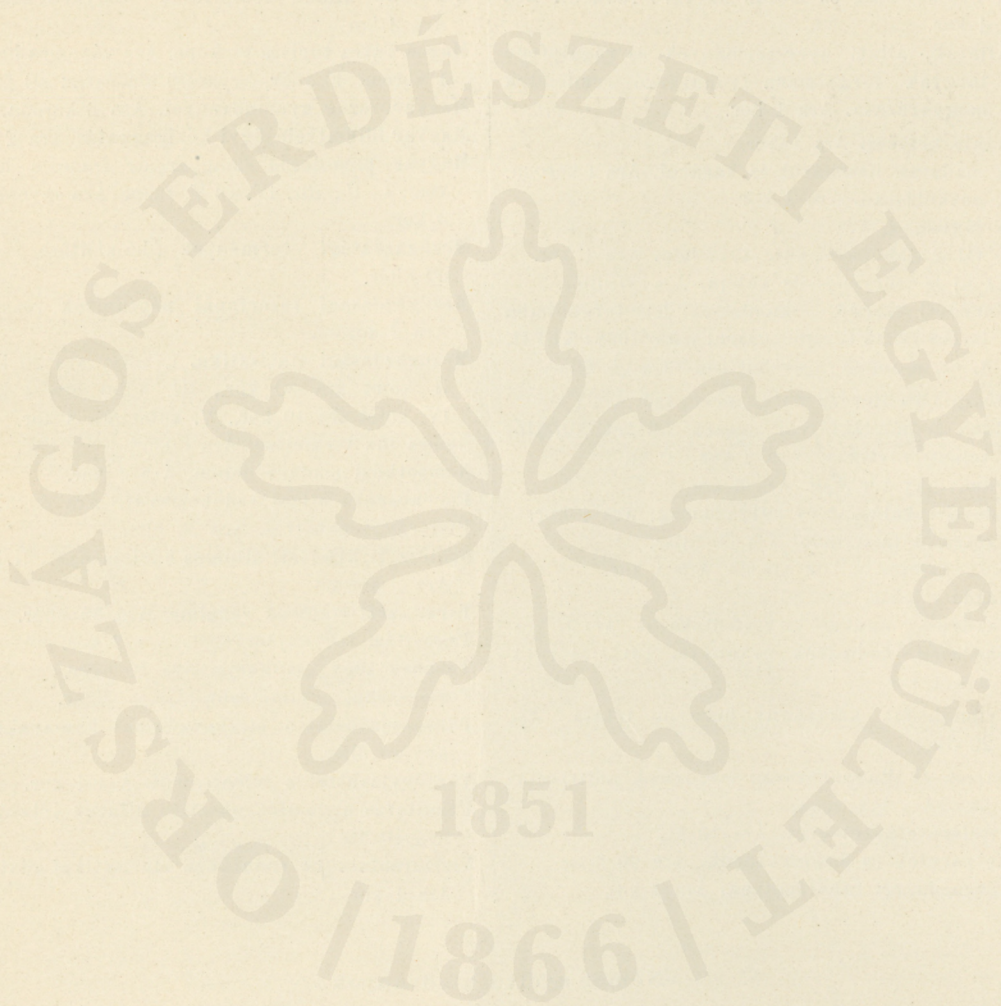
OEE Könyvtár
Áll.EII. 2021

Országos Erdészeti Egyesület
Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtár

Leltári szám: 1427/2021.

Csoport szám: I

S. III VI
Kelt: 2021. 11. 11.

A TERMÉSZETVÉDELEM ÉS A TERMÉSZETI EMLÉKEK FENTARTÁSÁNAK KÉRDÉSÉHEZ.

IRTA

KAÁN KÁROLY

FŐERDŐTANÁCSOS

BUDAPEST

PALLAS RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMDÁJA

1914.

1851

1866

BUDAPEST

ERDÉSZETI ÉRTÉKESÍTŐ IRODA

1014

A kulturális haladás és az emberi szükségletek kielégítésére irányuló gazdasági tevékenység nagy mértékben átalakítja a föld felületét.

Minél nagyobb mértékben indul fejlődésnek valamely ország ipari és gazdasági termelése és minél nagyobb eredményeket mutathat föl közgazdasági előrehaladásában, annál szembeötlőbbé lesz ez az átalakulás és ennek folytán annál inkább előtérbe tolul a természeti kincsek védelmének szükségessége.

A modern kultúra ugyanis sok tekintetben oly egoistikusan és oly könyörtelenül bánik el a természeti alkotásokkal, hogy a védelem és mentés munkája halaszthatatlan!

Kormányakciónak társadalmi tevékenységgel párosulva kell ezért közrehatnia arra, hogy a kultúra és a természet háztartásának éles ellentétei lehetőleg kiegyenlítést nyerjenek.

Ez nem jelent állásfoglalást a kultúra haladásával szemben. Csak a természet alkotásának kiméletét kéri annak barátai a haladó kulturától. A természet háztartásának olyan megbecsülését, amilyent a kulturális és nemzettörténelmi, a szociális és nemzet-háztartási, az etikai és esztétikai érdekek, a tudományos és mindennapi élet szükségletei, tehát a legfontosabb kulturális feladatok szolgálata is megkíván.

A természeti emlékek fentartásáról, a természeti táj védelméről, a természet háztartásának kiméletéről, sőt nem egy helyütt a természet gondozásáról, istápolásáról van szó.

A természeti emlék fogalmának megvilágításához első sorban is utalnom kell arra a körülményre, hogy a műemlék és természeti emlék hasonló, ha nem is egészen identikus alkalmazásu megjelölések s így a műemlék-körülírás helyessége és magyarossága a természeti emlék megnevezésének polgárjogot biztosít nyelvünkben.

Az ember kulturhistóriailag érdekes és értékes alkotásainak megjelöléséhez formálódott ki a műemlék szó fogalma.

Ehhez hasonlóan a honi természetnek mindazon alkotásait, amelyekhez vagy történelmi események emlékei fűződnek, vagy amelyek tudományosan becsesek, esztétikailag kiválóak, vagy bármi okból ritkák, a magyar nemzet természeti emlékei közé soroljuk.

Miként egy obeliszket, falifestményt, templomot, várat vagy várromot a megóvandó műemlékek közé iktatunk, akként egy szép faóriást, egy szép kőzetalakulást a föld felületén vagy a föld mélyében, egy őserdőrészt annak minden alkotó elemével, — egy ritka vagy kihalófélben lévő növény- vagy állatfajt, vagy a fajoknak a hazai föld egy bizonyos részén található jellegzetes összességét, egy remekbe teremtett természeti tájat stb., igazolt alapon sorolhatunk azok közé a becses természeti alkotások közé, amelyek a föntartásra és védelemre kiválóan érdemesek és a természeti emlék nevet joggal viselhetik.

Ugy azoknak, mint ezeknek egyenlő szerepük lehet és van kulturhistóriai és nemzettörténelmi jelentőségben.

Amint tehát műemlékek védelméről lehet és van szó, sőt van erről törvényekben biztosított gondoskodás is, ép úgy lehet, sőt kell, hogy szó legyen a természeti emlékek védelméről is, mert ugyanolyan, ha nem fontosabb érdekek kívánják, hogy a társadalom lelkesen fölkarolja, a kormány jól megfontolt rendelkezésekkel elősegítse és ha kell, törvényhozási intézkedésekkel biztosítsa a természeti emlékek védelmét.

Másfél évtized óta majd minden kulturállamban megindult a mozgalom a természeti alkotások védelme érdekében.

Némely helyütt törvényhozási intézkedések, másutt kormányrendeletek, amellet állami adminisztratív intézmények, társadalmi szervezetek, tudományos, turista, sőt ujabban kifejezetten a természet védelmére alakult egyesületek is szolgálják e fontos ügyet.

És örvendetesen állapítható meg, hogy a nyugati államok kulturális életében az utolsó évtized alatt talán semmi sem lelkesítette és semmi sem tömörítette egy közös cél szolgálatára a művelt társadalmat oly nagy arányban, mint éppen a természeti emlékeknek, sőt talán úgy is mondhatjuk ma már, hogy a természetnek a védelme.

Avagy lehet-e vagy van-e lélekemelőbb tömörülés, mint pld. a «Schweizerischer Bund für Naturschutz»-é, amelynek rövid főnnállása daczára immár 45.000 tagja van és amely ujabban egy nagyarányu nemzeti park létesítésén fáradozik.

Ha szisztematizálhatjuk a természeti emlékek és illetve a természet védelme körül majd minden nemzet keretében megindult akciót, úgy az mai állapotában, tehát a máig kialakult fölfogások szerint kiterjed:

1. Egyes természeti emlékek védelmére, amilyen pld. egy óriási fa, egy sziklatömb, egy barlang stb.

2. Egyes növényi vagy állatfajok, vagy együttesen előforduló bizonyos természeti emlékek meghatározott helyen való védelmére olyképpen, hogy emellett ez a terület nem vonatik ki a kulturális művelés alól. (Geschützte Tiere, Geschützte Pflanzengemeinschaften.)

Igy pld. bizonyos helyekre nézve (Schweizban, Ausztriában) a havasi gyopár szedését törvény tiltja. A bölény (Bison europaeus) lelövését a grodnói kormányzóságba tartozó Bjelowjesh-ben egy, az 1892. évben hozott törvény tiltja.

Bajorországban a havasi virágok védelmére alakult egyesület Berchtesgaden mellett 1800—2000 m. tengerszin fölötti magasságban 82 □-kilométer területet jelölt ki a havasi virágok védelmére. Ezen a védett és őrzött területen tilos a vadon tenyésző növények gyűjtése, leszakítása, kiásása, elszállítása. Csakis különleges engedély alapján és csakis tudományos célra gyűjthetők itt a növények.

Poroszországban az allensteini kerületben az erdészeti kincstár egy szigetet vásárolt meg, amelyen a vízi és mocsári madarak igen sok fajtája fészkel. Gondoskodás történt, hogy a költés ideje alatt a madarak ne zavartassanak; s hogy ez időben az erdészeti alkalmazottakon kívül más a szigetre ne engedessék.

Ez a zavartalan állapot a fészkelő helyek számát már egy év alatt nagyon megszorította.

A porosz államerdészet a kincstári erdőbirtokon a. mogyoró-szajkó, vízi-rigó, a pirók, a holló, a harkályfajok, a baglyok, a daru, a sündisznó, a mogyorós pele, a tűzgyik stb. fogását, vagy bármi módon való pusztítását eltiltotta. Ezen intézkedés kapcsán elren-

deltetett az is, hogy a jégmadarat, sas-fajokat, vándorsólymot és kócsagot is kimélik és védik mindazon helyeken, ahol számottevő kárt nem okoz.

Még a magánbirtokosok is védelmükbe fogadják bizonyos madárfajokat. Így pl. Hohenzollern hercege elrendelte, hogy terjedelmes birtokán a sirályt, a farkályt, a vetési varjút, a bagolyfajokat, a vércsét, a réti héját, a kányát, az ölyvet, a sasokat, a fürjet, a kócsagot, a vadhattyut stb. kimélik és védik meg.

Angolország, Írország és az Egyesült Államok partjain számos és igen kiterjedt madár-reservatiók létesültek. Ezek egy része olyan, ahol a madarakat védik, másik része, ahol a tojás szedését tilalmazzák a legszigorúbban.

3. Kiterjed a tevékenység egyes ritkább növény vagy állatfajoknak, vagy együttesen előforduló többféle növény- vagy állatfajoknak, mint természeti emlékeknek meghatározott helyen és olyan értelemben való védelmére (Pflanzenschutzgebiete, Thierschutzgebiete), hogy ez a terület teljesen kivonatlik a kulturális művelés alól.

Igy a bajor botanikus társaság jelentékeny összegért vásárolta meg a Münchentől északra fekvő garchingi pusztát (Garchinger Heide). Xerophytikus jellegű terület ez, fölöttébb érdekes flórával. Wollmann szerint található ott *Pulsatilla patens*, *Pulsatilla vulgaris*, *Adoni vernalis*, *Polygalla comosum*, *Biscutella laevigata*, *Linum perenne*, *Cytisus Ratisbonensis*, *Trifolium montanum* és *alpestre*, *Doricynium Germanicum*, *Coronilla vaginalis*, *Potentilla arenaria*, *Peucedanum oreoselinum*, *Seseli annuum*, *Asperula tinctoria*, *Scabiosa suaveolens*, *Aster amellus*, *Buphthalmum salicifolium*, *Inula hirta*, *Centaurea jacea* f. *amara*, *Leontodon incanus*, *Scorzonera purpurea*, *Erica carnea*, *Veronica spicata* és

Austriaca, *Stachys rectus*, *Brunella grandiflora*, *Teucrium montanum*, *Globularia vulgaris*, *Daphne cneorum*, *Carex ericetorum* és *humilis*.

Társulnak velök egyes havasi fajok is, mint a *Globularia cordifolia*, *Calamintha alpina*, *Euphrasia Salisburgensis*, *Alectorolophus angustifolius*, *Crepis alpestris*, *Senaginella Helvetica* stb.

A poroszországi königsbergi kormányzósághoz tartozó gauleteni főerdészség kerületében a 2360 ha. térfogatu zehlaubruchi magas fösiki tőzeglápot, mely középső és északkeleti részében még teljesen érintetlen, az erdészeti kincstár tudományos botanikai czélokra kivonta a kulturális művelés alól.

A tőzegmohák közül előfordul itt: *Sphagnum acutifolium*, *S. cuspidatum*, *S. medium*, *S. laxifolium*, *S. moluscum*, *S. tenellum* stb.

Más növényfajokból többé-kevésbé el van itt terjedve: *Polytrichum commune*, *P. juniperinum*, *P. strictum*, *Pinus silvestris turfosa*, *Eriophorum saginatum*, *Scirpus caespitosus*, *Acheuchzeria palustris*, *Empetrum nigrum*, *Rubus chamaemorus*, *Andromeda polifolia*, *Drosera Anglica*, *D. obovata*, *D. rotundifolia* stb. A széleken található: *Calluna vulgaris*, *Ledum palustre*, *Vaccinium myrtillus*, *V. oxycoccus*, *V. uliginosum*, *V. vitis idaea*.

A határos erdőszéleken található még: *Aspidium spinulosum* b. *dilatatum*, *Pteridium aquilinum*, *Lycopodium selago*, *Carex canescens*, *C. echinata*, *C. pseudocyperus*, *C. rostrata*, *Allium ursinum*, *Galium palustre* és több más.

A 18 ha. térfogatu württembergi Federsee-t a württembergi madárvédelmi szövetség szerezte meg.

Található ott: *Betula humilis*, lápi erdei fenyő, *Cladium mariscus*, számos *Orchidea*-faj, *Primula fari-*

nosa, *Pinguicula vulgaris*, *Parnassia palustris*, *Pedicularis sceptrum Carolinum* és sok más.

Megvásárolta pedig a madárvédelmi szövetség azért, mert ott Délnémetország majd minden vízimadár faja fészkel.

Hollandiában a természeti emlékek védelmére alakult és Amsterdamban székelő egyesület 160.000 márkáért megvásárolta a mintegy 7 négyzetkilométer területű Naarder tengerrészletet környékével, hogy a kanalas gém, a vörös- (bibor-) gém és számos más érdekes madárfaj fészkelőhelyének nyugalmat és védelmet biztosítson.

4. Kiterjed a tevékenység bizonyos jellegzetes területek (Naturschutzgebiete), mint rezervátumok összes természeti alkotásainak érintetlen fõntartására.

Hogy példát említek:

Böhmerwaldban, Kubany vidékén Schwarzenberg herceg még 1860-ban létesített egy 115 ha. térfogatu rezervátumot, hogy az utókornak egy közép-európai őserdő képét bemutassa.

Morvaországban Lichtenstein herceg saját birtokán 143 ha. térfogatu rezervátumot létesített tőzeges erdővidéken. Az erdőállományt luczfenyő, bükk, hegyi juhar és köris alkotja, található e mellett ott *Pinus montana*, *Juniperus nana*, *Salix herbacea* és más fa-fajok.

Ilyen rezervátumokat különben a közös pénzügyi kormány már Bosznia erdőségeiben is létesített.

5. Kiterjed továbbá a tevékenység egész tájak (vidékek) u. n. nemzeti parkok összes természeti alkotásának minden kulturális megzavarás ellen való gondozására,

Az Egyesült Államok, mint tudjuk, egész sorát létesítette a nemzeti parkoknak.

A legnagyobb és legismeretesebb az 1872. évi kongresszus határozata alapján létesített Yellowstone nemzeti park 8671 □-km. területtel.

Délamerikában és Ausztráliában is számos és jelentékeny térfogatu területen védik a természet alkotásait. A Sidney mellett elterülő nemzeti park 150, a Queenslandban levő 350 négyzetkilométer térfogatu.

Svédországban is törvény védi egész tájak természeti alkotásait. A 68. foktól északra a Torneträsk déli részén terül el az 5 négyzetmértföld kiterjedésű és természeti szépségeiben jelentős Abiskó nemzeti park. Botanikai szempontból főlemlítésre érdemes, hogy benne a Svéd és Norvégiában annyira ritka *Platanthera obtusata* és *Wahlbergella affinis* is tenyészik.

A Schweizerischer Bund für Naturschutz 99 évre való kibérléssel Unterengadin mellett társadalmi uton létesít egy, közel 200 négyzetkilométer kiterjedésű nemzeti parkot.

Ausztriában egy társadalmi akció igen jelentős tevékenységet fejt ki egy nemzeti park létesítésének érdekében.

Egyes festői tájaknak kulturális beavatkozás ellen való védelmét első sorban Franciaország karolta föl.

Még Napoleon idejében törvényes intézkedések gondoskodtak arról, hogy a fontainebleau-i erdőgazdasági kerületben több erdőrészlet a gazdasági használat alól teljesen kivonassék és mint «les séries artistiques» a festők örömeire minden időre föntartassék. Régóta működik különben Franciaországban a «la Société pour la protection des paysages de France», mely különös föladatául tűzte a szebb természeti tájak védelmét.

Egy isarvölgyi részletet az Isarvölgyi Egyesület és München városa biztosított a kulturális beavatkozás

ellen. Művészek, paraszt, birtokosok és mások 30,000 márkát, München városa 20.000 márkát áldozott e célra. Ilyképpen volt lehetségessé a München város fölött elterülő legszebb tájaknak védelme az erdők letarolása és a beépítés ellen.

A sok közül talán e kevés példa is elégséges.

Nem érdektelen fölemlítenem, hogy a természetvédelem és a természeti emlékek fentartásának nemzetközi kérdései is napirendre kerültek már a legutóbb 1913. évi november hó 17—19-én Bernben megtartott nemzetközi konferencián.

Ilyen előzmények után szinte természetesen támad az a kérdés, hogy vajjon történt-e ez ügyben valami már Magyarországon is és hogy miképpen lehetne e fontos kérdést a gyors és helyes megoldás felé terelni?

Hogy ezekre a kérdésekre kellő felvilágosítással szolgáljak, bizonyos történeti visszapillantással kell élnem.

A természeti alkotások védelmének szolgálatában a legelső intézkedéseket az 1883. évi XX. törvényekkel hozott vadászati törvényben találjuk, mely a lövési tilalmakkal bizonyos állatfajok kipusztításának vetett gátat.

A mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. t.-cz. 57. és 58. §-a alapján az akkori földművelési miniszter, a belügyi és kereskedelemügyi miniszter urakkal egyetértőleg a törvényhatóságokhoz intézett 1901. évi 24.655./VII-1. számú rendeletével az emlősök és főleg a madarak egész sorozatát fogadta védelmébe.

Ez a rendelet azután kiegészítést nyert az 1906. évi 80.644/I/B-3., majd pedig az 1912. évi 16.946/XI/3. számú F. M. rendeletekkel, amelyekben újabb madár-fajok védelméről történik gondoskodás.

A növényvilág védelme érdekében az első intézkedést az 1900. évi 21.527. számú földmivelésügyi miniszteri rendelet tartalmazza.

Ebben az államerdészet szolgálatát ellátó hivatalok figyelmét hívja föl a földmivelésügyi miniszter a természeti alkotások jelentőségére; közli velök, hogy a «boldogult Erzsébet királyné emlékére ültetett emlékfákat» valamint oly fákat és facsoportokat, melyekhez valami történelmi emlék, monda- vagy szájhagyomány fűződik, vagy amelyek igen magas kor, rendkívüli nagyság, vagy a rendestől eltérő formájuknál fogva kiválnak, továbbá az egyes tájképek szépségét emelő faegyedeket, avagy földrajzi elterjedésüknél és fekvésüknél fogva azon a vidéken ritka és érdekes fapéldányokat, vagy facsoportokat fentartani és megőrizni kívánja.

Ennek a rendeletnek, mely egyébként a nyugati országok kormányai nagyobb részének ide vágó intézkedéseit megelőzte, kevés gyakorlati eredménye lett, miért is 1908. évben miniszteri megbízást nyertem, hogy egy tanulmányt irjak a természeti emlékek fentartásának kérdéséről, méltatva annak fontosságát, ismertetve a külföld idevonatkozó tevékenységét és részletesen taglalva azokat a föladatokat, amelyek ez irányban az országban megoldásra várnak.

Amikor pedig ez a munka*) elkészült, a földmivelésügyi kormány azt sok ezer példányban kinyomatta és 1909-ben a tanulmány szétküldése mellett leiratot intézett az összes törvényhatóságokhoz a fentartásra érdemes természeti emlékek összeírása érdekében.

Hogy pedig a törvényhatóságok munkáját előmozdítsa, utasította a vezetése alatt álló miniszterium alá

*) Kaán K. A természeti emlékek fentartása 1909.

rendelt összes hivatalokat, intézeteket és közegeket, hogy a kerületükben előforduló természeti emlékeket a törvényhatóság első tisztviselőjének jelentsék be s a törvényhatóságokat e fontos munkájukban minden rendelkezésre álló módon támogatni igyekezzenek. Fölkérte a belügyi, valamint a vallás- és közoktatásügyi miniszter urakat, hogy a vezetésük alatt álló ministérium alá rendelt hatóságokat, hivatalokat, intézeteket és közegeket hasonló eljárásra és támogatásra szintén felhívják.

Megkereste továbbá az összes e kérdésben érdekelt egyesületeket, hogy szives közreműködésükön és a miniszter elé terjesztendő javaslataikon kívül tagjaikat a törvényhatóság munkájának támogatására fölkérjék.

E fölhívásnak meg lett a fogantatja.

Lelkesen karolták fel a hivatalok, úgy mint az egyesületek e fontos kérdést, s a föntartásra érdemes természeti emlékek összeirattak az egész országban.

Az összeírásoknak még helyszini átselejteztést igénylő adatai már azt igazolják, hogy nagy az ország kincse védelemre és minden időkre való megőrzésre érdemes természeti emlékekben.

Az összeírási iveken be van jelentve:

- 315 olyan természeti alkotás, amelyhez történelmi emlékek és mondák fűződnek,
- 20 őserdőrészlet,
- 200 hatalmas méreteiről nevezetes fa,
- 13 olyan erdőrészlet, mely a fanemek különös elegye folytán érdekes és fentartásra érdemes,
- 3 olyan erdőrészlet, mely növényzete miatt tudományosan érdekes,
- 32 olyan földrészlet, mely ritkább madárfajok költő helye vagy ritkább emlősök és növények előfordulási helye,

- 124 tudományos érdekes közetalakulás,
 13 őstőzeg telep és láp,
 190 esztétikailag különösen értékes és érdekes természeti alkotás,
 148 természeti különlegesség.

Az összeírt anyag efféle osztályozását most fejeztük be. Az anyag elő van készítve szakmák szerint való helyszini elbírálására. Meg kell azonban itt jegyezni, hogy az 1,646.033 ha. kincstári erdőbirtokra nézve már is megtétettek a kormány intézkedések az iránt, hogy az azokon előforduló természeti emlékek teljes védelemben részesüljenek s továbbá, hogy a kincstári erdőbirtokon a minden időkre való érintetlen föntartás érdekéből a jellegzetes őserdő rezervatóók kihasítása már is folyamatban van és hogy a delibláti kincstári homokpusztán az ott található igen jellegzetes és tudományosan érdekes flóra biztosítása érdekéből törvényszerű szentesítéssel egy nagyobb rezervatóók létesített.

Fel kell említenem azt is, hogy az előkészítés alatt álló s legközelebb az országgyűlés elé terjesztendő új erdőtvényben gondoskodás történik az iránt, hogy a magán birtokon előforduló, de kellő védelemben nem részesülő természeti emlékek, ha a szükség úgy kíváná, kisajátíthatók legyenek.

Jelezni kell azt is, hogy az országban előforduló fák és cserjék növényföldrajzi felvétele pár év előtt befejezést nyert, s hogy a tudományosan földolgozott nagy anyag éppen most kerül nyilvánosságra. Ez is jelentős eszközül fog szolgálni azoknak a természeti emlékeknek a kijelöléséhez, amelyeknek fentartása a növényföldrajzi elterjedés szempontjából érdemes és kívánatos.

Az eddig kifejtett kormányakció vázlatos ismertetése nem lenne teljes, ha nem említeném föl azt is, hogy az Országos Állatvédő Egyesület kérelmére a kultusz kormány még 1906-ban bevezette az ország népoktatási tanintézeteiben a «Madarak Napja» (Birds day) és a «Fák napja» (Arbor day) intézményét, mint olyat, amely az amerikai Egyesült-Államokban már évek óta oly jó sikerrel van gyakorlatban. Amint az Egyesült-Államokban, úgy Magyarország minden iskolájában is évenként egy napot kizárólagosan a madaraknak és a fáknek szentelnek akként, hogy a tanító ezen a napon tanítványainak a fölfogásukhoz mértén szép és beható előadást tart a madarak életéről és arról a szerepről, amely rájuk a természet háztartásában, az ember gazdaságában, sőt lelkületében is vár. A fák jelentőségét is hasonló értelemben ismerteti és gondoskodik arról, hogy a gyermekek mindegyike egykét csemetét ültessen el s azt gondal nevelje s mindezzel a gyermekekbe a természet megbecsülését és szeretetét beléoltsa.

Végül föl kell említenem, hogy a természet nemzetközi védelme kérdésében 1913. évi november 17—19-én Bernben tartott konferencián a magyar kormány magát képviseltette és gondoskodott arról, hogy a természet nemzetközi védelmére és a természeti emlékek fentartására legujabban szervezett és további intézkedésig Baselben székelő nemzetközi bizottságban Magyarország külön és önálló képvisellel rendelkezék.

E helyütt megemlítésre méltónak tartom, hogy a magyar kormány az ország természeti emlékeinek fentartása körül kívánatos hivatalos tevékenységet eddig az államerdészet tisztikarára bízta, aminthogy a földmivelésügyi miniszteriumban is az erdészeti fő-

osztályhoz utalta a természet védelmének és a természeti emlékek fentartásának kérdését.

A kormányt ezen elhatározásában első sorban az a körülmény befolyásolta, hogy az erdőgazdaság munkássága területén vannak a legértékesebb természeti alkotások. Emellett az erdőtisztek hivatásos gazdasági tevékenysége, valamint a természet örökbecsű alkotásai iránt kifejtett érzeke, már az erdőgazdaság keretén belül is, a természeti emlékek egész sorozatának nyújthat védelmet és gondozást. A magyar állam területén pedig a kincstári, községi, közbirtokossági erdők szolgálatára olyan kiterjedt országos szervezet van, mely az erdőfentartás és erdőgazdálkodás érdekeinek szolgálata mellett nálunk legalább a leghathatósabban szolgálhatja a természet védelmét.

Az erdőgazdasági ág szolgálatában tehát nálunk megfelelő kész szervezetet talál a természet védelmének és a természeti emlékek fentartásának adminisztrációja a jövőre is, amint az illetékes tényezők meghallgatása mellett nálunk a földmivelési kormány a leghivatottabb irányítója a természeti emlékek kijelölése és védelme körül kívánatos tevékenységnek is.

Nem azt jelenti azonban mindez, hogy az erdőgazdák lennének nálunk a természet védelmének és a természeti emlékek gondozásának egyedül hivatásos munkásai. Az ő adminisztratív és gyakorlati munkásságukat, mint alább látni fogjuk, egyfelől a természeti tudományok más ágazatai művelőinek, másfelől a turistaság és a természet barátainak, szóval egy sok irányú egészséges és erős társadalmi és tudományos tevékenységnek kell kiegészítenie.

Az eddig előadottak befejezéséül föl kell említenem, hogy az ország tekintélyes egyesületei és egyé-

niségei részéről ujabban mind gyakrabban érkeznek olyan előterjesztések a földmivelésügyi kormányhoz, amelyekben a természet védelméhez és a természeti emlékek fentartásához kívánatos intézkedéseket sürgetnek s amelyekben arra hivatott egyesületek lelkes készséggel ajánlják föl a természeti emlékek védelmére irányuló tevékenységüket és olyan szervezetet és olyan intézkedéseket sürgetnek, amelyekkel a társadalom a kormánytevékenységgel karöltve az ország természeti kincseit mindenütt és minden időre megóvni képes legyen.

Ezek a jelek kellő bizonyítékául szolgálnak annak, hogy a magyar társadalomban megérett a készség, a természeti alkotások védelmére és mert a kormányzat előkészítette az ügyet, elérkezett annak az ideje, hogy a földmivelési kormány a társadalommal karöltve teljes akcióba lépjen.

Felmerül ezek után az a kérdés, hogy

1. mint vonassék be a társadalom a természet védelmének és a természeti emlékek fentartásának szolgálatába és milyen szerepe legyen az állami adminisztrációnak a kérdés szolgálatánál?

2. mire terjeszkedjék ki az akció a természetvédelem és a természeti emlékek fentartása körül?

Arról, hogy a természet védelmére és a természeti emlékek gondozására a társadalom már most egy külön egyesületbe tömörítették, az ország mai adott viszonyai között szó nem lehet, de nem is lenne célhoz vezető.

Poroszország, mely igen sikerülten szervezte a természetvédelem és természeti emlékek gondozásának ügyét, nem létesített egyesületet, hanem kormányzóságokként bizottságokat szervezett e célok szolgálatára.

Nekünk a poroszországi jól bevált szervezet mintájának követése mutatkozik a legalkalmasabbnak. Nálunk megyénként volna egy-egy bizottság szervezendő, amelybe a természettudományok hivatásos művelői, valamint a természeti alkotások kedvelői és tisztelői választatnának be.

Elnöke a bizottságnak a főispán, vagy az alispán, vagy a megyének a természeti alkotások védelme iránt érdeklődő valamely más előkelő egyénisége lenne.

Ezek a bizottságok országosan egyöntetű szervezetet nyernének és a természetvédelem általános feladatai mellett legfőbb hivatásuk lenne, hogy a megye területén előforduló természeti emlékeket fölkutassák, azok föntartását gondjaikba vegyék s e kérdésekben a fölmerülő szükség szerint véleményt nyilvánítsanak és illetve a kormányhoz előterjesztést tegyenek.

E bizottságban mindazok a megyei szervezetek és egyesületek, amelyek a természeti emlékek föl kutatásánál és föntartásánál értékes szolgálatot tehetnek, legalább egy taggal képviselve lennének.

Megalkottatnék ezenkívül a műemlékek országos bizottságához hasonlóan, de a viszonyok kívánta más szervezettel, a természetvédelem és a természeti emlékek országos bizottsága, amely a természeti alkotások védelme körül felmerülő országos kérdéseket tárgyalná és az e célra szervezett megyei bizottságoknak országos érdekű javaslatai kérdéseiben, valamint egyéb országos és vidéki egyesületek országos jelentőségű javaslatai esetében a kormánynak a szükség szerint tanácssal szolgálna.

Ebben az országos bizottságban mindazok az országos egyesületek, amelyek a természet védelme és a természeti emlékek föl kutatása vagy fentartása kérdé-

sében közvetlenül vagy közvetve, jelentős szolgálatot tehetnek, legalább egy taggal képviseltetve lennének.

Az országos bizottság tagjait a földmivelésügyi miniszter nevezné ki.

A természet védelme és a természeti emlékek fentartása körül kívánatos állami funkciókat a vármegyékben az állami erdőhivatalok látnák el s az állami erdőhivatalok vezetői a megyei bizottságokban hivatalból viselnék az előadói tisztséget.

A kincstári erdőbirtokokon az állami adminisztratív funkció természetesen a kincstári erdő-tisztekre hárulna.

A magyar országos természetvédelem és a természeti emlékek fentartásának központi szolgálatát a földmivelési miniszter 1914. évi augusztus hó 1-től a földmivelési minisztérium erdészeti főosztálya kebelében egy miniszteri megbízott fogja ellátni a szükség szerint e célra mellé rendelt személyzettel.

A miniszteri megbízott feladatát, munkakörét és hivatali beosztását az arra vonatkozó szabályzat következő részletei írják körül:

a) A miniszteri megbízott feladata.

1. Hivatalos és társadalmi úton közrehat, hogy a természeti emlékek a magyar állam egész területén föl-kutatassanak, kijelöltsenek, összeírassanak és leltárba vétessenek.

2. Egybeállítja és nyilvántartja a természeti emlékek országos leltárát.

3. Az érdekelt birtokosokkal egyetértőleg megállapítja azokat a föltételeket, amelyekhez egyes természeti emlékek fentartása fűzve van.

4. Hivatalos és társadalmi uton közrehat, hogy az érdekeltek a természeti emlékek fentartását vállalják és tanácscsal szolgál a fõntartási és védelmi intézkedésekhez.

5. Gondoskodik, hogy a természet védelmének és a természeti emlékek fentartásának ügye és egyáltalán a természeti alkotások megbecsülésének kultusza ugy hivatalos, mint a fontos célhoz méltó társadalmi eszközök révén (egyesületek alakításával, meglevõ egyesületeknek ilyen irányú működésre serkentésével, föl-olvasásokkal, kép- és irodalmi kiadványokkal, a lapokban való propagálással stb.) előmozdittassék.

6. A szükség szerint javaslatot terjeszt elő a természeti emlékek védelme érdekében kívánatos kormányzati és törvényhozási intézkedésekhez.

7. A természeti emlékek föl kutatása, kijelölése és fentartása kérdésében hozzá szóval vagy írásban intézett kérdésekre válaszszal szolgál.

8. Nyilvántartja a külföldi államoknak a természet védelme és a természeti emlékek fentartása érdekében kifejtett tevékenységét és a szükség szerint résztvesz a külföldön e célok érdekében megnyilvánuló mozgalmakban és kongresszusokon.

b) A ministeri megbizott munkaköre.

9. A természetvédelem és a természeti emlékek fentartásának szolgálatára rendelt ministeri megbizott a földmivelésügyi ministerium kebelében e célra alakított hivatal vezetője, aki a földmivelésügyi minister alá van rendelve s hozzá tevékenységéről évente írásbeli jelentést, időközben pedig a szükséghez képest szóbeli jelentéseket tesz.

10. A természeti emlékek föl kutatása, kijelölése, leltárba foglalása, fõntartása és védelme. érdekében a hatóságokhoz, köz- és magánhivatalokhoz, egyesületekhez, közbirtokosságokhoz és magánszemélyekhez közvetlenül intézi megkeresését és közvetlenül válaszol a hozzá intézett megkeresésekre.

11. A természet védelme és a természeti emlékek fentartása érdekében szükséges hivatalos utakat felsõbbsége hozzájárulása mellett a szükség szerint teszi, a mellé rendelt személyzetet pedig közvetlenül látja el ilyen irányu megbizással.

12. Az e czélok érdekében kívánatos kormányzati intézkedéseket és törvényjavaslatokat tervezi és azok elõadója.

13. A természet védelmére alakított nemzetközi bizottságban mint a magyar kormány delegált megbizottja szerepel és a földmivelésügyi minister engedélyével résztvesz ugy e nemzetközi bizottság konferenciáin, mint a külföldön a természet védelme és a természeti emlékek fentartása érdekében esetenként nyilvánuló mozgalmakban és kongresszusokon.

14. A természetvédelem és a természeti emlékek országos bizottságának elõadója.

c) A ministeri megbizott hivatali beosztása.

16. A természetvédelem és a természeti emlékek fentartásának szolgálatára rendelt ministeri megbizott elsõsorban más irányu ministeri szolgálatra lévén hivatva, hivatalos idejét felsõbbségének hozzájárulásával ugy köteles beosztani, hogy a természeti emlékek ügyeinek szolgálata által más irányu hivatali tevékenysége hátrányt ne szenvedjen.

17. A ministeri megbizottat ezen munkakörben a földmivelésügyi minister által erre kijelölt ministeri erdőtiszt helyettesíti az esetről-esetre adott fölhatalmazás szerint; ez a helyettesítés azonban a 12. pontban tárgyalt megbizotásra ki nem terjed.

Ezek szerint a ministeri megbizotti intézményben a földmivelésügyi minister ur egy olyan szervet kívánt létesíteni, amely a természeti emlékek felkutatása, védelme stb. kérdésében a bonyodalmas és fölösleges bürokratikus ut elkerülése mellett egészséges kapcsolatot képezzen egyfelől a megyei bizottságok, a hivatalok, az egyesületek és a kérdés iránt érdeklődők, — másfelől a földmiv. kormányzat között.

A most vázlatosan ismertetett szervezet hasonlatos a Poroszországban már több éve működő és kiválóan bevált és ma Staatliche Stelle für Naturdenkmalpflege (Staatlicher Commissär für Naturdenkmalpflege) néven ismert ahhoz a szervezethez, amely közel másfél évtized előtt való megalkotása idején, az akkori kezdetleges berendezéseivel és akkori munkakörével éppen nem ígérte azt, hogy Nyugat-Európa első és példát nyújtó intézményévé fejlődik.

Poroszország, amely ma Nyugat-Európában — nemcsak a természeti alkotások védelmére szolgáló intézményeivel vezet, de a társadalmi tevékenységben is az elsők között jár, érdekes és tanulságos utmutatásul szolgálhat nekünk azokhoz az intézkedésekhez is, amelyek végeredményükben a társadalmi tevékenység megélénkítésére is jelentősen kihatnak.

Nem lesz érdektelen ezért, ha Conwentz kormánytanácsos, a porosz természeti emlékek kormánybiztosa nyomán itt egyet-mást a porosz természeti alkotások védelme érdekében tett és javasolt intézkedésekből

ismertetek, mert úgy vélem, mindez értékes anyagul szolgálhat annak a kérdésnek a megvitatásához, hogy mire terjeszkedjék ki a kormányakció az ország természeti kincseinek védelme kérdésében és főleg a társadalmi tevékenység élénkítése tekintetében.

Conwentz azt írja: «minden igyekezetünk oda irányuljon, hogy minden nyilvános igazgatási szervet és a társadalom minden rétegét áthassa a természet védelmének országos és nemzeti jelentősége».

«A gondolat ujszerű volta megkivánja, hogy először fölvilágosítóan, kioktatóan, meggyőzően és lelkesítően propagáljuk az eszmét.»

Hogy a porosz fiatalságot megnyerhessék és hogy egy újabb generációt e célok szolgálatára nevelhessenek, először is a tanítók részére adtak közre ismeretéseket és tartanak ma is előadásokat.

Az egész országban vidékenként rendezni szokott tanítói gyűléseken tartják ezeket az előadásokat és ezeken osztják ki a füzeteket is. Egy évben közel 100 ilyen előadást rendeztek.

De nemcsak a néptanítókat, hanem a közép- s főiskolai tanárokat is megnyerni igyekeznek e fontos ügynek.

Gondoskodott a porosz vallás- és közoktatásügyi miniszter, hogy úgy a népiskolai, mint a más iskolai tankönyvekben a természet szeretete, a természet védelmének fontossága, a természeti emlékek föntartásának jelentősége alkalmas helyen és formákban kifejezésre jusson és elbiráltatta, hogy az iskolai ábrák, képek, térképek ennek a célnak a szolgálatára megfelelnek-e? Gondoskodott, hogy a tanárok és tanítók részére a szabadságidőben rendezett továbbképző tanfolyamokon a természet védelmének és a természeti emlékek föntartásának jelentőségéről előadások tartassanak.

Gondoskodott, hogy úgy a fiú-, mint a leánytanulók a természet szeretetének, a természeti alkotások megbecsülésének gondolatával neveltessenek, hogy meggyőzően beléjük oltassék az a fölfogás, amely szerint a természeti emlékek ugyanolyan védelmet igényelnek s ugyanolyan gondozásra érdemesek, mint a műemlékek.

A közoktatásügyi miniszter 1907-ben fölhívta a berlini egyetem tanári karát, hogy előadásainál alkalmas helyen a természeti emlékek tudományos és aesthetikai jelentőségét is kellően méltassa; több főiskolán pedig a természetvédelem és a természeti emlékek fentartásának jelentőségéről külön előadások tartását rendelte el.

Gondoskodott az iránt is, hogy természetrajzi tanulmányi kirándulásokon és gyakorlatokon, szemináriumi munkáknál, dissertációknál és a hallgatók részére kiirni szokott irodalmi versenyek pályakérdéseinek megállapításánál a természeti kincsek védelmének, a természeti emlékek fentartásának eszméje érvényre jusson.

Nem érdektelen itt felemlitenem, hogy Poroszországban már rektori székfoglalókhoz is tárgyul szolgált a természeti kincsek védelmének, a természeti emlékek fentartásának országos és nemzeti jelentősége.

A porosz mezőgazdaság, az uradalmak és az erdészet minisztere szintén elrendelte, hogy a resszortjába tartozó erdészeti és más gazdasági főiskolákon előadások tartassanak a természet védelmének és a természeti emlékek fentartásának kérdéséről. Az egyik erdészeti főiskolán ujabban heti egy órával rendszeres előadási tárggyá lett a természet védelmének és a természeti emlékek fentartásának jelentősége.

A természet és a természeti emlékek védelmének szolgálatában egyébként a kormány minden resszortja kiveszi tevékenységét.

Általános a kívánalom, hogy egy külön törvény szabályozza a természet védelmét és a természeti emlékek fentartását, de addig is, amíg ez előterjeszhető lesz, odairányul a törekvés, hogy az erdészeti, a madárvédelmi, a halászati, a vadászati, a vízjogi stb. kérdésekben hozandó törvényekben a természet védelmének és a természeti emlékek fentartásának kérdései megfelelő biztosítást nyerjenek.

A törekvés odairányul, hogy a kormányzat minden ága lelkesen karolja föl az ügyet és kivegye a maga részét ennek a nemes czélnek a szolgálatában.

Poroszországban pedig ez valóban lélekemelő módon történt meg.

Hogy mi mindenre irányul e törekvés, azt Conwentz vázlatosan a következőkben írja le:*)

Állami birtokok elcserélésénél és eladásánál gondoskodnak, hogy a természeti táj szebb képei és a jelentősebb természeti emlékek állandó fentartása biztosítottassék.

Ha egy tó környéke kerül eladásra vagy cserére, biztosítják kellő szélességben a partszegély természeti alkotásainak érintetlen fentartását, hogy a természeti táj képét illetéktelenek el ne rontsák.

Talaj meliorációknál gondot fordítanak arra, hogy ritka növényi vagy állati közösségek fönmaradása ne veszélyeztessék, vagy azok elpusztulása ne következék be.

Gondoskodnak, hogy a cserjék és bozótok fentartásával a madárvilág is lehetőleg védelmet nyerjen.

Poroszországban különben a madárvédelmi törekvéseket a mezőgazdasági igazgatás anyagilag is támogatja.

*) Conwentz: Naturdenkmalpflege. Handwörterbuch der Naturwissenschaftler.

Az államerdészeti igazgatásnak itt is a legjelentősebb szerep jut a természeti emlékek fõntartásának kérdésében.

Az erdõ rejti magában a legtöbb természeti alkotást és éppen az erdõben rejlõ természeti kincsek vannak leginkább a pusztulásnak kitéve itt is.

Conwentz, a porosz kormányhoz intézett emlékiratában többek között reá mutatott arra, hogy fõleg az olyan tervszerû erdõgazdaság, mely a tarvágást kultiválja, kifejezetten ellensége a természetvédelemhez és a természeti emlékek fentartásához fûzött érdekeknek.

A tarvágás révén a természetes erdõ mindinkább visszaszorul. Eltûnnek az õs-eredeti fanemek és velük együtt eltûnik a növény- és állatvilágnak az a bizonyos része is, amelynek létfeltétele a cserjékhez és fákhoz volt fûzve.

Reámutat arra, hogy ha mihamar intézkedés nem történik más irányu eljárásokra nézve, ugy nemsokára eltûnik az az õs-eredeti erdõ a porosz föld felületérõl, amely annyi jellegzetes növényi családnak és madárfajnak biztosította a boldogulást és amelynek nem egy része e mellett még tanuja volt jelentõs történeti eseményeknek.

Ezen emlékirat hatása alatt és nemsokára ennek elõterjesztése után még 1904-ben elrendelte a mezõ-és erdõgazdaság minisztere a kormányzóságoknak, hogy az erdõgondnokságok addig a határig, a meddig azt a gazdasági érdekek jelentõsebb sérelme nélkül megtenni lehet, eljárásaiknál az emlékiratban foglalt javaslatok gyakorlati érvényesítésére figyelemmel legyenek.

Elrendelte, hogy a természeti ritkaságok fentartása érdekében rezervátumokat létesítsenek, amelyek

a kulturális beavatkozás ellen minden időkre védelmet nyerjenek.

1907-ben, tehát 3 év múltán egy második rendeletet bocsátott ki a miniszter, mely alapvető lett a természet védelmének és a természeti emlékek fentartásának kérdésénél.

Ebben figyelmezteti az alárendelt hivatalokat, hogy nemcsak az alakjuk és méreteik folytán szembeötlő természeti alkotások, hanem ritka gyomféle növények és növényközösségek is gondozást és védelmet igényelnek.

Elrendelte, hogy mindenütt, ahol aránytalan anyagi áldozatok nélkül azt biztosítani lehet, olyan faállományokból, amelyek a bennük található fanemek ritkasága, őseredetisége, a törzsük alakja és mérete miatt vagy más okból becsesek vagy más érdekes ritkaságoknak védelmére szolgálnak, lehető nagy térfogaton jellegzetes részletet minden időre érintetlenül tartásnak vissza és azokat a gazdasági tervekben e célú szolgáló értelemben tárgyalják.

Elrendelte, hogy az erdő állatvilágát különös gondjaikba fogadják s állapítsák meg, hogy mely fajok vannak pusztulóban és kívánnak még nagyobb gondozást és védelmet.

Amennyiben gazdaságilag nem káros vagy ritkaságuk miatt a gazdaságnak számottevő károkat nem okozó állatokról van szó, azok megőlése vagy elfogása eltiltandó.

Egyéb ritkább állatok ott, ahol számottevő károkat nem okoznak, megkimérendők és aránylagos számban fentartandók.

Elrendeli, hogy amint a madarakat, úgy fészkeiket is fogadja védelmébe az erdőgazdaság és gondoskodják a fészkelő helyek (cserjék, bozótok, odvas fák) kiméletéről.

Elrendeli végül, hogy a fentartásra érdemes kőzetalakulások is védelembe fogadandók.

Intézkedik ezután, hogy minden erdőgazdasági egység a kerületében található természeti emlékekről két példányban részletes leírást szerkesszen, amelynek egyikét a természetvédelem és a természeti emlékek központi kormánybiztosának küldje meg, a másikat pedig a hivatali ügyiratoknál őrizze meg külön nyilvántartóban.

Ezen intézkedések folytán a porosz állami erdészet lelkes odaadással karolja föl a természeti emlékek felkutatásának és fõntartásának fontos érdekeit s vele egy a tudománynak, mint a mûvészetnek igen nagy szolgálatokat teljesít.

Gondoskodott a porosz kormány, hogy az államépítészeti igazgatásnál a felügyeleti személyzet a kerületében elõforduló természeti emlékekrõl tudomással birjon s azok változatlan fõntartása fölött õrködjen. Utak építésénél, pl. azok irányának megválasztásánál arra törekedjen, hogy az ut és az annak kiépítésével járó teendõk a táj eddigi szépségét meg ne rontsák és egyes természeti emlékek meg ne semmisüljenek.

Mikor Berlinben a porosz főrendiházat újjá építették, két, a kertben álló öreg tiszafa került az építés útjába. Az építésvezetőség elég jelentõs költséget fordított arra, hogy ez a két fa a környezõ földdel együtt az e célra épített széles árokban mintegy 20 m. távolságra sértetlenül elszállíttassék, ami jó eredménnyel sikerült is.

A vízépitészeti igazgatás feladatává tették, hogy itt-ott a belvizek kisebb részletének fentartásáról a bennük élõ állat és növényvilág maradványai megmentése érdekében gondoskodjen, valamint hogy folyó- és patakátvágásoknál a leszelt folyó, illetve patakészlet

partjainak növényzetét ne engedje elpusztulni, ha az növénytanilag érdekes vagy ha a madarak fészkelő helyéül szolgál.

Az államvasuti igazgatás úgy a pályaudvarok kibővítésénél, mint új vasutvonalak vezetésénél régóta nagy figyelmet fordít arra, hogy a természeti táj szépségét meg ne rontsa és gondoskodik az iránt is, hogy egyes természeti alkotások védelemben részesüljenek.

A vasuttestek rézsűin bozótcsoportokat telepítenek, hogy a számban apadó madaraknak alkalmas fészkelőhelyek álljanak rendelkezésre.

A belügyi igazgatást érdeklőleg bíráló tárgyává teszik, hogy az eddig kiadott rendeletek a természet védelem és a természeti emlékek gondozásának érdekeit szolgálják-e, valamint gondoskodnak az iránt is, hogy a belügyi igazgatás minden szerve elhatárolásaiban és intézkedéseiben a természet védelmére és a természeti emlékek főtartására megfelelő hozzáértés mellett figyelemmel legyen.

A kiválóbb természeti tájakon tervezett vasutak építéséhez kérelmezett előmunkálati engedélyezés megadása előtt gondos elbírálás tárgyává teszik, hogy vajjon tényleg általános szükséglet sürgeti-e a vasutépítést és hogy nem szólnak-e fontos érdekek amellett, hogy a városi élet mozgalmát olyan terekre ne vigyék, amelyek eddig attól teljesen mentesek voltak.

A porosz belügyminiszter 1907. évben rendeletet adott ki, amelyben a közigazgatási hivatalok figyelmét fölhívja a természet védelmére és a természeti emlékek fentartására irányuló törekvésekre, oly hozzáadással, hogy a természeti emlékek fentartásának érdekeit csak abban az esetben mellőzzék, ha azt ennél is fontosabb közérdekek elengedhetetlenül sürgetik.

Conwentz azt írja, hogy főleg a közigazgatás járási tisztviselőit kell megnyerni a természetvédelemnek és a természeti emlékek gondozásának, akik állásuknál és egy-egy egész járásra kiterjedő nagy helyi ismereteiknél fogva igen eredményesen működhetnek közre a természet védelme érdekében.

Ezeknek a tisztviselőknek gyakran sikerült még anyagi eszközöket is biztosítani a természeti emlékek föl kutatásához és föntartásához.

Az uelzen-i járáskör (Hannover tartomány) 300 márkánál többet szavazott meg egy magas fensiki tőzegláp megszerzésére, amelyen a törpe nyír tenyészik. A schlochan-i járáskör 500 márkát, a sonderburg-i kör 600 márkát áldozott egy-egy ugynevezett vándor kőtömb megszerzésére és így tovább.

A porosz katonai igazgatás a természeti emlékek védelme érdekében megnyilvánult kívánságoknak megfelelően, a ritkább növények tenyészhelyeit különös védelmébe fogadta.

Igy a graudenzi erődnél a Pirus torminális-t védik elterjedése keleti határán, hasonlóképpen védik a Prunus fruticosá-t a Thorn melletti gyakorlati téren.

A nagy táborkari mérczében történő porosz ország-mérés vezetősége elrendelte, hogy minden egyes új felvételnél bizonyos természeti emlékek is beméressenek.

Felhívták ezenkívül a táborkar földmérő tisztjeit és topografusait, hogy fölvételeiknél a természeti emlékekre különös gonddal legyenek és ha ilyenekre akadnának, a leletről azonnal jelentést tegyenek.

A porosz postaigazgatás elrendelte, hogy a telefon- és táviróvonalak építésénél és vezetésénél a kiváló fatörzseket és egyéb természeti emlékeket föltétlenül

kimélik meg. Amennyiben ilyen fákról ágak levágása elkerülhetetlen, úgy erről a posta-főigazgatóságnál előzetes jelentést tenni tartoznak.

Az eddig felsoroltak élénk világot vetnek arra a sokoldalú tevékenységre, amelyet a természet védelme és a természeti emlékek fentartása érdekében az egész porosz kormány kifejt.

Célzatosan bővebben ismertettem Poroszország kormányának intézkedéseit, hogy minél szerveesebb összefüggésben, s a szabott korlátok között is eléggé részletesen világítsam meg a nyugati államok egyikének tervszerű és sok oldalú tevékenységét e fontos kérdésben.

Az ilyen kormányintézkedéseknek természetszerűleg nagy a hatása társadalomra is.

Ilyen kormányakció mellett a városok és törvényhatóságok is könnyen nyerhetők meg a természet és a természeti emlékek védelmének, mert a városok közönsége leginkább érzi szükségét a természeti alkotásokban való gyönyörködésnek és méltányolja azok esztétikai és tudományos jelentőségét.

A német városok erdőségeikben a természetvédelmi területek egész sorozatát jelölték ki; sőt a kerületi kormányzóságok is szívesen támogatják e törekvéseket.

A társadalmi téren első sorban azokra az egyesületekre vár a feladat, amelyek hivatásával a természeti emlékek védelme könnyen összeegyeztethető.

Poroszországban és egyebütt a nyugaton a természettudományi, az erdészeti, az állatvédelmi, a földtani és más egyéb rokon vonatkozású egyesületek alapszabályaiknak az egyesület célját körvonalazó rendelkezését egymásután egészítik ki a természet védelmére és a természeti emlékek fentartására irányuló

intézkedésekkel és eredményes tevékenységet is fejtenek ki e cél szolgálatában.

Turista, idegen forgalmi, cserkész és más egyesületek és társulatok a nyugat országaiban szintén jelentékenyen mozdítják elő a természet és a természeti emlékek védelmének érdekeit. Sőt magánemberek, főleg pedig a birtokos osztály is jeles szolgálatokat teljesítenek a természeti emlékek védelmének szolgálatában.

Az előzőkben láttuk, hogy a németországi nagybirtokosok is ugy rezervátumok létesítésével, mint a madarak védelmére kiadott intézkedéseikkel szintén nagy mértékben előmozdították a természet védelméhez és a természeti emlékek fentartásához fűzött érdekeket.

Mindezek felsorolása után nem nehéz megállapítanunk, hogy egy hatalmas programmal igen széles körű tevékenységhez nyílik tér a természet és a természeti emlékek védelmének felkarolásában.

Láthattuk, hogy országos érdek kívánja meg nálunk is, hogy a kormánykezió társadalmi tevékenységgel karöltve mielőbb és teljes odaadással álljon a természetvédelem szolgálatába. Egészséges kulturális fejlődés ugyanis hazánkban is csak a természet munkájával összhangban, tehát csak akkor várható, ha az emberi alkotások nem a természet romjain, de a természeti alkotások mellett és azok keretében foglalnak tért. Ha az emberi tevékenység a természeti erőkből nyerhető haszon biztosításánál sem feledkezik meg a természet tiszteletéről s ha a természetben örökké szépnek, vagy tudományosan értékesnek és fölülmulthatatlannak föl kutatása, megbecsülése, teljes védelme és ápolása mellett végzi munkáját.

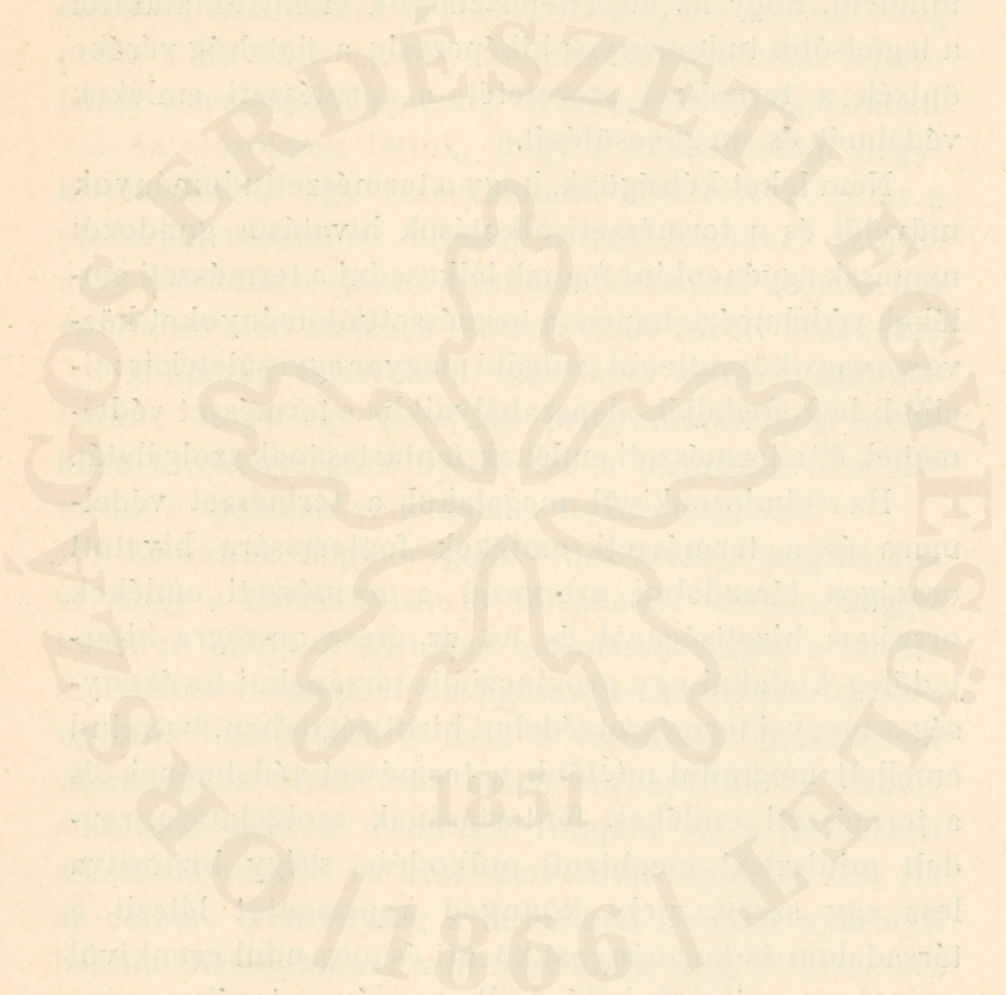
Semmi kétség az iránt, hogy a kormányzat különböző ressortjai nálunk is egyforma lelkesedéssel fogják

fölkarolni ezt a szép eszmét s a természet védelmének és a természeti emlékek fentartásának fontos céljait ezentul mindig szem előtt fogják tartani intézkedéseiknél.

Nem lehet kétségünk az iránt sem, hogy a közoktatásügyi miniszter ur tőle telhetőleg meg fog tenni mindent, hogy az alsó néposztályok elemi oktatásától a legfelsőbb tudományos kiképezésig a fiatalság vérébe öntsék a természet szeretetét, a természeti emlékek védelmét és megbecsülését.

Nem lehet kétségünk, hogy a természettudományok művelői és a természeti alkotások hivatásos gondozói nemcsak egyénenkint fognak lelkesedni a természeti emlékek védelméért, hanem a természettudományokat közvetve vagy közvetlenül szolgáló magyar egyesületek is mielőbb bele foglalják alapszabályaikba a természet védelmének és a természeti emlékek fentartásának szolgálatát.

Ha mindezenkívül megalakul a természet védelmére és a természeti emlékek fentartására hivatott országos társadalmi szervezet a természeti emlékek országos bizottságával és ha az egész országra kiterjedőleg kialakul egy provinciális társadalmi tevékenység a megyei természetvédelmi bizottságokban, ha mind emellett megindul mielőbb a természet védelmének és a természeti emlékek fentartásának szolgálatára rendelt miniszteri megbízott működése s így biztosítva lesz egy szerv, mely könnyed kapcsolatot létesít a társadalom és kormányzat között és megindul ezenkívül az egész országot behálózó államerdészet tevékenysége is a természet védelmének szolgálatában: akkor mindezekkel az intézkedésekkel és tervszerű szervezéssel a magyar természeti kincsek védelmének hatalmas erőssége lesz, mely mihamar jelentős eredményeket fog felmutathatni e nagy fontosságú ügynek a szolgálatában!

ELŐFIZETÉSI ÁR
Egész évre
3 korona.

NÉPLAP

SZERKESZTŐSÉG
ÉS

KIADÓHIVATAL:

Megjelen
minden vasárnap.

GAZDASÁGI HETI KÖZLÖNY
A FÖLDMIVELŐ NÉP SZÁMÁRA.

BUDAPEST,
IV., Egyetem-u. 4. sz.

Megjelen magyar, német, román, ruthén, szerb és tót nyelven hatvanháromezer példányban.

A ki jó, szép és olcsó ujságot akar olvasni, az fizessen elő a «Néplap» című hetenkint megjelenő **gazdasági és mulattató hetilapra.**

A «Néplap» igen szép kiállításban, hetenkint tizenhat oldalon **gyönyörű képekkel** jelenik meg s már vasárnap minden olvasóhoz eljut. Közöl a kisk gazdaság körébe tartozó **oktató szakcikkeket, jó tanácsokat minden hónapra,** a gazdaságban és háztartásban, valamint az élet különféle körülményei közt előforduló esetekre; közöl **szép és mulattató történeteket, elbeszéléseket, verseket;** ismerteti az **ország és a nagy világ dolgát, a törvényhozás működését, a törvényeket,** ezenkívül a szerkesztői postában szívesen válaszol előfizetőinek kérdéseire, utbaigazító tanácsokat ad azoknak, a kik tanácsért hozzá fordulnak, végül minden évben **szép képes naptárt ad ajándékuul olvasóinak.**

A «Néplap» előfizetési ára egész évre csak 3 korona.

Az előfizetéseket legjobb postautalványon beküldeni és így czimezni:

A „Néplap” kiadóhivatalának

Budapest, Egyetem-utca 4. szám

(Franklin-társulat).

Megjegyezzük, hogy a „Néplap” megjelenik **német, román, ruthén, szerb és tót** nyelven is és ezek előfizetési ára egyenként szintén 3 korona egy évre.

